

Sensorveiledning til eksamensoppgaver HSSHV 40418 Vitenskapsteori og metode Vår 2024

Les oppgaveteksten nøye. Du skal svare på 8 av 12 spørsmål i seksjon 1. Du skal svare på 5 av 8 i seksjon 2, og 5 av 8 spørsmål i seksjon 3. Skriv seksjon og nummer på oppgavene når du svarer på dem.

Du har lest artikkelen «Deltakelse på arbeidsmarkedstiltak – hjelp til selvhjelp?» Av Heggebø, Bråthen og Hermansen, fra 2020. Vis til pensum og artikkelen og besvar 8 av de 12 spørsmålene under:

1. Hva er en problemstilling? Kan du identifisere en problemstilling for studien som artikkelen er basert i?

En problemstilling er en ide som er utformet til et tema og deretter presiseres i en problemstilling. Vi bruker vårt faglige, ofte teoretiske, utgangspunkt, og setter det sammen med det empiriske utgangspunktet og lager et spisset spørsmål som viser til hva undersøkelsen skal gi svar på. Problemstillingen sier ofte noe om hvem vi ønsker å vite noe om og hvorfor. Problemstillingen eller målsettingen i artikkelen er å studere en kohort av langtidsmottakere av sosialhjelp og finne ut hvilken rolle helseutfordringer spiller for muligheter til å komme i sysselsetting.

2. Hva er en hypotese? Benyttes det hypoteser i artikkelen? I så fall – hvilke er de?

Johannessen mfl. sier at å gjøre en vitenskapelig undersøkelse innebærer å undersøke noe vi ikke vet så mye om, og som en begynnelse er det derfor mulig å formulere antakelser eller hypoteser om hva vi forventer å finne. Det er antatt og foreløpig og det kan mest sannsynlig være en rimelig forklaring på et fenomen. En teoretisk eller empirisk spekulasjon om hva vi finner i datamaterialet vi skal samle inn. I artikkelen er det benyttet to hypoteser, s. 73:

a) uføretrygd er mer vanlig blant de som rapporterer dårlig helse enn de som ikke gjør det.

b) uføretrygd er mer vanlig for dem med dårlig somatisk helse sammenlignet med dem med dårlig mental helse.

3. Gjør rede for hva et utvalg er. Hvordan beskrives utvalget som inngår i studien denne artikkelen er basert på?

Hvem vi ønsker å si noe om i undersøkelsen vår er enhetene, deltakerne, og de skal velges ut. Ofte velges de fra en populasjon. Populasjonen er enten hele befolkningen eller en avgrenset målgruppe. I vår studie er populasjonen langtidsmottakere av sosialhjelp. Utvalget er langtidsmottakere av sosialhjelp i 14 kommuner i 2004. Antallet er 562 personer som svarte på en survey i 2005. De som tillot det, ble koblet mot diverse registre for årene 2004-2013. Inkluderingskriterier for dette er om vedkommende har vært registrert på ett eller flere programmer i løpet av et kalenderår:

Arbidsmarkedstrening og utdanning som AMO-kurs, arbeidsinsentiver som lønnstilskudd og arbeidspraksis i ordinær virksomhet, jobbstøtte som arbeid med bistand og arbeidsrettet rehabilitering, jobbskaping og egenetablering. Det ga et antall deltakere på 456. Deretter er det mulig å ta med svaret på mitt spørsmål om statistisk usikkerhet som også viser til hva som er svakhetene ved materialet.

4. Skisser kort den analytiske tilnærming som er benyttet i studien.

Den analytiske tilnærmingen er omtalt på s. 75 og er beskrivende eller deskriptiv. Det vises mønstre i tiltaksdeltakelse, sysselsetting, mottak av sosialhjelp og uføretrygd for en kohort langtidsmottakere av sosialhjelp etter helsestatus.

5. Redegjør for uavhengige og avhengige variabler. Hva er den mest sentrale uavhengige variabelen i studien? Begrunn svaret ditt.

Uavhengig variabel kalles også årsaksvariabel. Det er en forestilling om at den er årsaken til et resultat. Den identifiseres ved at den kommer før utfallsvariabelen, altså avhengig variabel. Den uavhengige variabelen er Helse operasjonalisert med verdiene «ingen helseplager», «psykiske plager» og «smerter». Avhengige variabler er arbeidsmarkedstiltak, arbeidsmarkedstrening og utdanning, arbeidsincentiver, jobbstøtte og jobbskaping. Det forutsettes da at den helsen folk har bestemmer om de er i behov av tiltak fra Nav. N viser til antall deltakere i studien, samt til hvordan antall deltakere fordeler seg på undergrupper av den uavhengige variabelen.

6. Redegjør for begrepet operasjonalisering. Hvordan er mottak av sosialhjelp og opplysninger om uføretrygd operasjonalisert i studien som artikkelen er basert i?

Operasjonalisering handler om å gjøre generelle fenomener konkrete slik at de kan måles og klassifiseres. Det er viktig i kvantitative studier. Den viser også til det konkrete sluttresultatet som er variabler og verdier. Mottak av sosialhjelp er operasjonaliseres gjennom opplysninger fra skattemyndighetene, hvis det er innrapportert utbetalinger av sosialhjelp til en person i løpet av et kalenderår, blir personen klassifisert som mottaker av sosialhjelp og blir inkludert som deltaker i undersøkelsen. Mottakere av sosialhjelp er altså en variabel. Opplysninger om uføretrygd er også hentet fra skattemyndighetene. Personer mellom 18 og 67 år, som er forsikret under folketrygden har rett til uføretrygd dersom inntektsevnen er varig redusert med minst 50% på grunn av sykdom og/eller skade. Uføretrygdede er også en variabel. Det samme er de som er sysselsatte og de som er på arbeidsmarkedstiltak.

7. Hva er data? Hvordan er datasettet i studien som ligger til grunn for artikkelen satt sammen (Hva inngår)?

Data er registrering av observasjoner av virkeligheten (positivistisk) eller registrering av fenomener som ikke umiddelbart framstår som opplagt (fenomenologisk). Altså folks erfaringer med fenomener. Et datasett er systematiserte data. I vår artikkel er det benyttet data som skriver seg fra observasjoner av virkeligheten (registre), samt egenrapporterte data (som kan ha et element av konstruksjon i seg fordi de må forholde seg til deltakernes erfaringer f.eks. av barndom og smerte). Egenrapporterte data pekes her på som en svakhet. Alle data kvantifiseres.

8. Hvilke er de tre mest sentrale måtene forfatterne presenterer funn fra studien?

Funn er presentert som tekst, tabeller og figurer.

9. Redegjør for hva deskriptiv statistikk er. Hva er presentert som deskriptiv statistikk i artikkelen?

Deskriptiv statistikk er statistikk som beskriver utvalget. Det kan også være grunnleggende statistisk analyse, som gjennomsnitt, spredning, og ulike mål som viser til mønstre i datasettet.

10. Hva viser grafen i panel B i figur 2?

Grafen i panel B i figur 2 viser andelen på uføretrygd, som er økonomisk status og avhengig variabel, etter helsestatus, da er det uavhengig variabel, som er ingen helseproblemer, psykiske plager og smerter. De med smerter har oftest uføretrygd og følges av de med psykiske plager. De uten helseproblemer er sjeldnest uføretrygdet.

11. Hvilke er de viktigste funnene artikkelen viser fra analysene?

Det viktigste funnet er at deltakelse på arbeidsmarkedstiltak er vanlig i kohorten og at det virker (s. 85). Nyansers i 4 delfunn: **For det første** fant de at deltagelse på arbeidsmarkedstiltak var ganske vanlig i kohorten, og at nesten $\frac{3}{4}$ av utvalget har deltatt på slike tiltak minst en gang. Det viste seg at tiltaksdeltagelsen varierte en del over tid for de som mottok sosialhjelp i et gitt kalenderår. I 2004/05 deltok ca. $\frac{1}{3}$ på tiltak, men deltagerraten falt noe i 2006 og 2007 (24 og 28 prosent), etterfulgt av toppåret 2008 (42 prosent), med en jevn nedgang til 18 prosent i 2013. Personer med smerter eller psykiske plager hadde deltatt på tiltak i mindre grad enn personer uten helseplager, men unntak av årene 2008/2009. **Det andre** funnet var at de er personer med komplekse og sammensatte plager som rusproblematikk og div. ulemper i barneårene blant de med psykiske problemer og somatisk helseproblemer som gjerne blir langtidsmottakere av sosialhjelp. Derfor kan veien være svært lang mot en økonomisk selvforsørgelse for mange som mottar sosialhjelp. **Det tredje** funnet var at overgangsratene til jobb over tid var en god del høyere for de som hadde deltatt på tiltak i årene 2004/05, enn for de som ikke har deltatt på tiltak. 50% av personer som deltok på tiltak fra 2004/05 til 2008 uten helseproblemer var sysselsatt sammenlignet med 28% av de med psykiske plager og 27% av de med smerte problematikk. **Det fjerde funnet** er at personer med psykiske plager har ofte rusproblematikk i tillegg, og de har i mindre grad deltatt på arbeidsmarkedstiltakene til NAV.

12. Trekkes det lærdommer av studien? Hvilke er de eventuelt?

Forskerne i studien mener at resultatene forhåpentligvis kan bidra med et innspill i debatten omkring aktivitetsplikten som ble innført i 2017. Studien viste at de som deltok på tiltak hadde større sjans for å komme ut i arbeid. Likevel var resultatene marginale. Forskerne trekker også inn at ressursene brukt på å sysselsette disse personene kanskje ikke kan forsvares samfunnsøkonomisk med tanke på hva resultatet viste. Forskerne mener at studien kan gi sosialpolitisk lærdom siden det viser seg at helseproblemer, både somatiske og psykiske er en stor og tidvis uoverkommelig barriere på vei mot økonomisk selvhjulpenhet. Forskerne mener at hjelpeapparatet derfor bør fokusere enda mer på utfordringene som følger av å ha dårlig helse. Det at arbeidsgivere flest er skeptiske til å ansette en person med helseutfordringer gjør det ikke lettere, da hull i cven ikke blir sett på som positivt. Derfor foreslår forskerne at kvoteordninger kan være et godt alternativ for å få personer som faller under disse kategoriene, i jobb.

Seksjon 2, svar på 5 av 8 spørsmål under:

1. Bruk pensumlitteratur og forklar betydningen av begrepene epistemologi og ontologi. Skriv om hvorfor de er sentrale for å forstå design for vitenskapelige undersøkelser?

Epistemologi er teori om kunnskap og viser til hva vi kan ha kunnskap om. Ontologi er en teori om sosiale fenomener og hva vi kan observere om fenomeners egenskaper. Slike begreper er sentrale for å forstå et vitenskapelig design fordi de viser til valg av kunnskapsmessig ståsted og utgangspunkter for den forskningen vi gjennomfører. Et positivistisk henholdsvis et fenomenologisk utgangspunkt for forskningen. Det former designet og sier videre noe om hvilke metodiske teknikker en forsker velger å ta i bruk. Statistisk analyse eller fenomenologisk forståelse.

2. Johannessen mfl. 2021 skisserer flere ulike metoder for å velge intervjupersoner i kvalitative studier. Redegjør for kjennetegnene i teoribasert utvalg, utvalg av nøkkelinformanter og snøballmetoden. Bruk eksempler.

Utgangspunktet for å velge ut intervjupersoner i kvalitativ forskning er hensiktsmessighet, hvem er det hensiktsmessig å snakke med for å få data som kan besvare problemstillingen. I et konsept- eller teoribasert utvalg velger forskerne intervjupersoner knyttet til hendelser, tidsperioder eller bestemte mennesker, alt knyttet til den teorien som er valgt for studien. Eksempelet som gis i boken er Bordieus teori om kapital – at det finnes økonomisk, sosial og kulturell kapital. Velge personer som kan være bærere av de ulike typene kapital for å teste en teori, ev. en hypotese. Nøkkelinformanter: Å velge intervjupersoner som har mye kunnskap om et fenomen og/eller et reflektert forhold til studiens innhold. F.eks. kan de ha kunnskap om organisasjonen forskeren vil studere eller om arbeidsoppgavene som gjennomføres. Videre kan de ha viktige roller og være eksperter på et emne og de kan fungere som døråpnere for forskeren. De kan ha beslutningsmyndighet. Hvis vi gjør en undersøkelse av innføring av teknologi i en kommunes hjemmetjeneste vil vi da intervju kommunalsjef, ledere ved diverse kommunale enheter som arbeider med dette og kanskje noen teamledere eller lignende. Da er de gruppert knyttet til beslutningsmyndighet og nærhet til implementeringen, selve arbeidet med å implementere teknologien. Strategisk utvalg vil si at forskeren tenker gjennom hvilken målgruppe som må delta for at det skal bli mulig å samle inn nødvendige data. Valg av intervjupersoner eller hendelser å observere, ev. litteratur å lese, aldri er tilfeldig i forskningsdesign der det benyttes kvalitative metodiske strategier. Det er mulig å finne eksempler i artikkelen til Oksavik et al.

3. Vis hvordan pensumlitteraturen peker på at utvalg av deltakere til en spørreskjema studie kan gjennomføres. Bruk eksempler.

Her er det viktig at begrepet populasjon presenteres og at det diskuteres hva som gjør at et utvalg er representativt for en populasjon. Utvalget er representativt hvis det er trukket tilfeldig, men der vi likevel får med deltakere som speiler populasjonen. Da sammenlignes egenskapene i utvalget med egenskapene i populasjonen. Eksempelet som benyttes i boken er å studere hvor mye tid studenter benytter til egenstudier. Forskeren ønsker som regel å si noe om en populasjon. Populasjonen omfatter mange enheter. Eksempler kan være alle i Norge, alle unge mellom 18 og 25, alle i en kommune, på en skole eller lignende. Eksempelet i boken er alle studenter. Utvalget trekkes, primært tilfeldig, fra alle i populasjonen. Utvalget skal fortrinnsvis ha den samme sammensetningen av egenskaper som populasjonen for at det skal bli representativt.

4. Vis til pensumlitteratur og skisser hovedforskjellene på et hermeneutisk og positivistisk perspektiv i forskning. Bruk eksempler og diskuter forskjellene kort.

I et hermeneutisk perspektiv på forskning er vi opptatt av å forstå sosial handling og vi ønsker å forstå aktørenes erfaringer og synspunkter. I samfunnsvitenskapene er hermeneutikk opptatt av teorier og metoder for å forstå og fortolke menneskelig handling. Den vektlegger nødvendigheten av å forstå dette ut fra perspektivet til den sosiale aktøren. Kan her skrive om den hermeneutiske spiral eller sirkel. Dynamisk erkjennelsesprosess – forstå deler ut fra helhet og helhet ut fra deler. Hver gang vi forstår en del av virkeligheten påvirker det vår oppfatning av helheten. Et intervju gjøres til tekst når det skrives ut. Erfaringer omgjøres altså til tekst og kan fortolkes ut fra kontekst. Også andre tekster kan fortolkes ut fra kontekst. F. eks. slik som i artikkelen til Oksavik mfl. I et positivistisk perspektiv er vi opptatt av hva vi kan observere uavhengig av de sosiale aktørene. Positivism er et epistemologisk vitenskapssyn som viser til et fokus på hva vi kan observere uavhengig av subjektet. Empiri er viktig i dette vitenskapssynet, samt at det er en oppfatning om at vitenskap har med objektiv, universell kunnskap å gjøre. Epidemiologi er eksempel på positivistisk vitenskap. Benytter naturvitenskapelige

metodiske teknikker (kvantitative). Finne og registrere mønstre og sammenhenger i datamaterialet. Eksemplifiseres med gruvearbeideren som graver fram data som allerede ligger der ute og er klare til å «finnes». Registerdata er et eksempel. Et eks. er fokus på individuelle erfaringer vs. å registrere informasjon om personer.

5. Les tabellen under og gjør rede for hva som er uavhengige og avhengige variabler og begrunn svaret ditt. Svar også på hva N refererer til?

Tabell 2. Deltakelse på arbeidsmarkedstiltak (A) i alt og (B) etter type tiltak i perioden 2004–2013 Prosent

	Hele kohorten samlet	Ingen helseplager	Psykiske plager	Smerter
(A)				
Arbeidsmarkedstiltak i alt 2004-2013	72	74	69	70
(B)				
Arbeidsmarkedstrening og utdanning	39	40	37	36
Arbeidsincentiver	37	44	33	33
Jobbstøtte	49	48	50	51
Jobbskaping	2	2	2	1
N	456	129	267	205

Uavhengig variabel kalles også årsaksvariabel. Det er en forestilling om at den er årsaken til et resultat. Den identifiseres ved at den kommer før utfallsvariabelen, altså avhengig variabel. Den uavhengige variabelen er Helse operasjonalisert med verdiene «ingen helseplager», «psykiske plager» og «smerter». Avhengige variabler er arbeidsmarkedstiltak, arbeidsmarkedstrening og utdanning, arbeidsincentiver, jobbstøtte og jobbskaping. Det forutsettes da at den helsen folk har bestemmer om de er i behov av tiltak fra Nav. N viser til antall deltakere i studien, samt til hvordan antall deltakere fordeler seg på undergrupper av den uavhengige variabelen. Avhengig variabel i tabellen er arbeidsmarkedstiltak.

6. Med referanse til pensumlitteraturen, gjør rede for et design der intervjuer er den mest sentrale metoden for datainnsamling.

Intervjubaserte design er ofte hermeneutiske eller fenomenologiske. Ontologien er at data genereres sammen med intervjupersonene, Tjora. Slike design kan være casedesign der et fenomen studeres i sin kontekst.

7. Med referanse til pensumlitteraturen, hva er reliabilitet og validitet i et kvantitativt metodisk design? Beskriv hvordan du kan sikre dette i utformingen av spørreskjema. Beskriv også hvordan du kan sikre dette i analysen av et kvantitativt datamateriale.

Reliabilitet i et kvantitativt design vil si å stille spørsmål ved hvor nøyaktige data er, hvordan de er samlet inn, hvilke data som benyttes og hvordan de er analysert. Designet må utformes og beskrives på en slik måte at andre forskere kan replikere, gjenta, undersøkelsen. Test-retest-reliabilitet vil si at en spør de samme personene om å fylle ut et spørreskjema på to ulike tidspunkter for å sjekke om de svarer det samme. Hvis de svarer det samme er spørreskjemaet stabilt og reliabiliteten er god. Interreliabilitet refererer til at flere forskere vurderer begreper, teorier og datamateriale på samme måte. I analysen kan en sikre dette ved at det er flere som vurderer data, ved å redegjøre grundig for analyseteknikker og diskutere resultatene sine med andre forskere. Validitet knyttet til kvantitative studier kan sies å være av to typer. 1. intern validitet fokuserer datas relevans for å studere et gitt fenomen, sier noe om sammenhengen mellom

uavhengig og avhengig variabel. 2. begrepsvaliditet kan knyttes til spørreskjemaundersøkelser v. f.eks. å sørge for at det kun spørres om en ting i ett spørsmål. Eksempelet boken benytter er at det i ett og samme spørsmål spørres om personer er deprimerte og fortvilte. Det er forskjellige ting som ikke hører begrepsmessig sammen og spørsmålet får dermed lav validitet fordi vi ikke vet hva respondentene har svart på – om de er fortvilte eller deprimerte. Validitet i kvantitative analyser sikres ved å redegjøre for analyseteknikkene som benyttes og hvorfor de benyttes. Den kan også sikres ved å presentere data gjennom deskriptiv statistikk.

8. Vis til pensumlitteratur og forklar hva en analyseenhet er. Bruk eksempler. Diskuter om analyseenheter er forskjellige i design som benytter henholdsvis kvalitative og kvantitative metodiske teknikker.

I kvalitative studier er analyseenheter de enhetene eller elementene som observeres eller intervjues. Det er forskjellige typer. Eksempler er aktører (individer, grupper og samfunn), handlinger (arbeidsoppgaver), argumenter/meninger (politikere i et kommunestyre), hendelser (beslutninger), prosesser. I kvantitative studier er enhetene dem forskeren ønsker å vite noe om. Det kan være enkeltindivider, grupper av mennesker som husholdninger, kommuner eller land. Det kan også være gjenstander, eksempel er journaler. Enhetene kan også være observasjoner. Hva som er (analyse)enhetene framkommer vanligvis av problemstillingen.

Seksjon 3, svar kort på 5 av 8 spørsmål under:

1. Med referanse til pensumlitteraturen, presenter de mest sentrale kjennetegnene ved et casesdesign.

Case beskrives som studiet av det spesifikke og det er ikke alltid klart avgrenset fra sin kontekst. Eksempler på case kan være et program, en hendelse, en organisasjon eller et land. Hvis de viser til artikkelen av Oksavik et al. Er det bra. Case-designet kan benytte ulike metodiske teknikker, og de kan kombineres. Ved casesdesign kan det gjennomføres komparative analyser og det kan være hypotesetestende.

2. Beskriv stegvis deduktiv induktiv metode for analyse av kvalitative data.

For en god bevarelse skriver studentene om koding og analyse. Koder er empirinære og det kodes linje for linje. Det opereres ikke med tema, kun med kodegrupper eller kategorier. Det arbeides oppover fra empiri mot teori, dvs. at koder konseptualiseres. Så diskuteres og/eller konseptualiseres kodene i det som er den deduktive, nedadgående prosessen, altså konsepter etc. diskuteres i relasjon til teori. Refleksivitet understrekes også her, delvis beskrevet som EAR, empirisk analytiske referansepunkter. I begge tilnærmingene skal kodegrupper/kategorier/tema være internt koherente og eksternt tydelig skille seg fra andre temaer og kategorier. SDI koder i ett nivå, tematisk analyse i to. Data kan samles inn som intervjuer, gruppeintervjuer og observasjon.

3. Hva er univariat analyse?

Univariat analyse er analyse av hvordan enheter fordeler seg på verdiene på en variabel. For eksempel Heggabø mfl. som analyserer hvor mange i utvalget deres som fordeler seg på verdiene ingen helseproblemer, mental helse-problemer og smerter ofte. Ser ikke på forklaringer eller årsaker.

4. Hva er bivariat analyse?

Bivariat analyse: Hvordan enhetene fordeler seg på to variabler samtidig, presenteres som krystabeller og korrelasjonskoeffisienter.

5. Hvilke målenivåer for data opererer vi med i kvantitative analyser? Hva betyr målenivåene for håndtering av data?

Målenivå refererer til verdiene på variablene som inngår i kvantitative metodiske teknikker. F. eks. har helse som variabel i studien til Heggebø et al. tre verdier: Somatiske lidelser, psykiske lidelser og ikke helseutfordringer. På **nominalnivå** er variablene gjensidig utelukkende, eks. er kjønn som tradisjonelt har hatt to gjensidig utelukkende verdier, og som ikke kan rangeres. På **ordinalnivå** har variablene en logisk rangering i tillegg til å være gjensidig utelukkende. De kan dermed ordnes i en bestemt rekkefølge og verdiene kan uttrykke grader av noe, f.eks. fornøyd, både og eller misfornøyd med noe det stilles spørsmål om. Variabler som konstrueres med skalaer opp til fem valgmuligheter er på **ordinalnivå**. Når variablene i tillegg til å være gjensidig utelukkende og kunne rangeres, også kan rangeres med faste intervaller mellom verdiene, er variablene på **intervallnivå** (termometer, vår tidsregning og år benyttes som eksempler).

Forholdstallsnivå er når verdiene på variabelen også har et naturlig nullpunkt. Intervall har ikke naturlig nullpunkt. Forskjellen er vekten som tillegges nullpunktet som i eksempelet Johannessen mfl. gir for inntekt.

6. Med referanse til litteratur du har lest, forklar hvordan du vil sikre generaliserbarhet i en studie som er basert på kvantitative metodiske teknikker?

I design som baseres på kvantitative metodiske teknikker arbeider forskeren med populasjoner og hvordan populasjoner kan representeres i et utvalg, og om utvalget speiler populasjonen. Hvis utvalget representerer populasjonen, er det representativt og da er det mulig å generalisere funn fra utvalget til populasjonen.

7. Vis til pensumlitteraturen og redegjør for hva et tverrsnittsdesign er.

En undersøkelse med et tverrsnittsdesign har data som er hentet inn på ett tidspunkt. Eksempel kan tas fra Heggebø mfl. surveyen det henvises til er tverrsnittsdata fra 2005. Registerdata som hentes inn for årene 2004-2013 er longitudinelle data. De går over 9 år.

8. Vis til pensumlitteraturen og presenter kjennetegn ved et variabelbasert design.

Variabelbaserte design er ekstensive, dvs. vi henter inn en begrenset mengde informasjon om mange enheter. Registerdata eller surveydata er eksempler. Heggebø et al. Kan benyttes som eksempel.